

формування певних концептів. Комунікативно-експресивна направленість допомагає відчутти новизну та неочікуваність оповіді, привернути увагу для встановлення емоційного контакту в процесах комунікації та створити цікавий стиль письма медійного спрямування. Прагматична маніпуляція висновками читачів здійснюється за рахунок аргументативності метафори у контекстних ситуаціях попередження, обвинувачення, заклику, реклами, запрошення, заборони, обговорення, роздумів, пропозицій, рекомендацій і т.д.

Така спроба класифікації функцій не є завершеною, оскільки вони переплітаються між собою, тому у *перспективі* дослідження можливе чіткіше розмежування і систематизація функцій та виявлення інших способів підвищення аргументації медіа тексту за допомогою метафори.

Список літератури

1. Агеев С.В. Метафора как фактор прагматики речевого общения : автореф дисс. ...канд. филол. наук : 10.02.04 / С.В. Агеев. – Санкт-Петербург, 2002. – 18 с.
2. Игнатъева А.С. Метафорика научно-публицистического медиа-текста online формата (на материале английского и немецкого языка) : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / А.С. Игнатъева. – Иркутск : ИГЛУ, 2006. – 223 с.
3. Рыкова О.А. Метафора-текст как способ представления манипулятивной функции текста (на материале немецкого языка) : дисс. ...канд. филол. наук : 10.02.04 / О.А. Рыкова. – Курск : КГУ, 2003. – 163 с.
4. Теория метафоры : Сборник : Пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. / Вступ. ст. и сост. Н. Д. Арутюновой; Общ. ред. Н.Д. Арутюновой и М.А. Журиной. – М. : Прогресс, 1990. – 512 с.
5. Ярошук И.А. Когнитивно-прагматические свойства метафоры (на материале художественной прозы писателей Черноземья) / И.А. Ярошук // Вестн. Волгогр. гос. ун-та. – 2012. – Сер. 2 : Языкозн. – № 2 (16). – С.181–185.

Т. Панчишина
(Чернівці)

СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНА БУДОВА ІРРЕАЛЬНОГО БАЖАЛЬНОГО РЕЧЕННЯ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено інтерпретації компонентів семантико-граматичної будови ірреальних бажальних речень сучасної німецької мови. Виокремлено три семантичні блоки у структурі досліджуваних речень (суб'єкт бажання, зміст бажання, суб'єкт виконання бажання) та відповідні граматичні компоненти, що слугують їх експлікації в мовленнєвій інтеракції.

Ключові слова: семантика, ірреальне бажальне речення, суб'єкт бажання, суб'єкт виконання бажання, зміст бажання.

Статья посвящена интерпретации компонентов семантико-грамматической структуры ирреальных желательных предложений современного немецкого языка. Определены три семантических блока в структуре исследуемых предложений (субъект желания, содержание желания, субъект исполнения желания) и соответствующие грамматические компоненты их экспликации в речевой интеракции.

Ключевые слова: семантика, ирреальное желательное предложение, субъект желания, содержание желания, субъект исполнения желания.

The article considers the semantic and grammatical structural components of the irreal wish sentences in the contemporary German language. The study addresses psycholinguistic analysis of 956 syntactic constructions, which were selected from the modern German fiction, a total of 18 490 pages. It has been shown that the irreal wish sentence should be considered as a syntactic construction which belongs to the field of language means aimed at estimating probability of the event realization. The special localization of the irreal wish sentence in this field is determined by the character of its modal plan as a tool aimed at estimating low probability of realization of an expected event.

It has been revealed that constructions of the irreal wish sentence give an opportunity to differentiate between the wish and other human motives such as aspiration, desire, dream.

The semantic and grammatical structure of the irreal wish sentences contains three invariant semantic blocks: the subject of the wish, the content of the wish, the performer of the wish. The subject of the wish is represented by a speaker, a group of people the speaker belongs to, or the third party. The semantics of the content of the wish in the analyzed sentences forms two groups: personal and objective characteristics. The component the performer of the wish may denote a speaker, a hearer, third parties, a quasi performer of the wish. Within speech interaction the above discussed semantic components are shown by the sentence structure, Konjunktiv II verb forms, corresponding lexical units, context etc. There are many examples to verify the semantic and grammatical components of the structure of the irreal wish sentence in the contemporary German language.

Key words: semantics, the sentence of irreal wish, the subject of wish, the content of wish, the performer of wish.

Зростання інтересу до проблем комунікації в сучасному лінгвокультурному соціумі зумовлює актуальність комплексного дослідження мовних одиниць. Наука про мову досягла значних успіхів у формальному описі рівнів мовленнєвої системи. Проблема семантики вивчається у зв'язку з прагматичними та когнітивними аспектами мовлення. У фокусі уваги дослідників перебувають види мовленнєвого впливу, зокрема за допомогою певних мовних засобів, одним з яких є конструкції з кон'юнктивом на позначення ірреального бажання. У германістиці досі немає одностайного тлумачення цієї групи синтаксичних одиниць, визначено лише їхні загальні формальні ознаки, що й зумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Проблема вивчення ірреальної модальності, модального значення бажальності, окремі аспекти вербалізації модальних значень за допомогою мовних засобів, дослідження їх структурної організації, семантичного наповнення та функційної специфіки представлена у працях українських та зарубіжних германістів О.В. Гулиги, Є.І. Шендельс [1], В.В. Козловського [2], О.А. Крашеннікової [3], У. Шольц [8] та інших [4; 5; 6; 7]. Координація філософських, психологічних та лінгвістичних студій ірреального бажання засвідчує обґрунтованість висновку про те, що ірреальні бажальні речення варто розглядати як синтаксичні конструкції, що належать до поля мовних засобів оцінки ймовірності здійснення події. Їх специфічну локалізацію в цьому полі визначає характер модального плану згаданих синтаксичних одиниць як засобу об'єктивації оцінки низької ймовірності здійснення бажаної події.

Метою статті є з'ясування особливостей семантико-граматичної будови німецького ірреального бажального речення.

Досягнення поставленої мети вимагає розв'язання низки **завдань**: визначити інваріантні семантичні компоненти будови ірреального бажального речення; подати характеристику мовних засобів їх реалізації.

Матеріалом дослідження слугували 956 синтаксичних конструкцій, дібраних методом суцільної вибірки за ознакою наявності форм кон'юктива II та семантики ірреального бажання з творів сучасної німецької художньої літератури (прозових та драматичних) загальним обсягом у 18 490 сторінок. Зауважимо, що *ірреальне бажальне речення* тлумачиться як блок різних за структурою синтаксичних конструкцій зі спільною семантикою ірреального бажання.

У межах представленої розвідки семантико-граматичну будову речення ми розглядаємо як спільний когнітивно-семантичний базис у комплексі його інваріантних складників, що дозволяє однозначно декодувати певну синтаксичну одиницю як таку, що об'єктивує ірреальне бажання.

З'ясуємо, які ситуативні чинники, обставини життя співрозмовників (пресуппозиція) віддзеркалюються за допомогою ірреального бажального речення. Вивчення зазначеної добірки прикладів дозволило виокремити такі інваріантні компоненти узагальненого змісту досліджуваних речень: – реальна ситуація; – уявна ситуація; – мотив мовця щодо уявної ситуації (бажання та його характеристики); – ступінь ймовірності реалізації уявної бажаної ситуації; – суб'єкт бажання; – суб'єкт виконання бажання.

Семантико-граматична будова кожного окремого ірреального бажального речення містить зазначені складники, отже, зумовлює основні етапи процесу їх породження мовцем та розуміння слухачем, певним чином формує їх спільну розумову активність, необхідну для адекватного декодування змісту.

Представимо виділені нами компоненти з погляду засобів їх експлікації у мовленнєвій інтеракції (табл. 1).

Як ілюструє таблиця 1, реальна й уявна ситуації, мотиви мовця є складниками, необхідними для передачі та розуміння бажання і його змісту. Вони утворюють семантичний комплекс, який ми класифікували як *зміст бажання*. Включення ірреального бажального речення до контексту людської практики передбачає визначення мовцем носія бажання, тобто його суб'єкта, а також передбачуваного ймовірного виконавця, тобто суб'єкта виконання. Отже, зміст речення становить результат аналізу мовцем певної ділянки дійсності, яку він прагне змінити відповідно до своїх потреб. Зауважимо, що безпосередній зміст бажання розкривається на тлі цілісної картини реальної ситуації, яка об'єднує співрозмовників і пресупонується згаданим типом синтаксичних конструкцій. Наприклад, у реченні "*Ich wäre gern in die Stadt gefahren...*" зміст реальної ситуації – це "*Ich bin nicht in der Stadt*", а зміст бажання – "*die Fahrt in die Stadt*".

**Співвідношення семантичних і граматичних складників будови
ірреального бажального речення**

Змістові компоненти	Граматичні компоненти
Реальна ситуація	нульова позиція (вказує на протилежний зміст)
Уявна ситуація	синтаксична структура речення; дієслово у формі кон'юнктива II
Мотив мовця щодо уявної ситуації	синтаксична структура речення; лексичні одиниці із семантикою бажання; контекст
Імовірність реалізації уявної ситуації	синтаксична структура речення; часова референція "теперішній"/"майбутній"; контекст
Суб'єкт бажання	іменники; особові займенники; нульова позиція в умовах редукації структури
Суб'єкт виконання бажання	іменники; особові займенники

Аналіз прикладів засвідчує: суб'єктом бажання в німецькому ірреальному бажальному реченні є мовець (1), група осіб, до якої належить мовець (2), третя особа (3):

(1) "*Gerne hätte ich euch geholfen.*" (G. Grass);

(2) "*Wenn wir das wüssten!*" (H.G. Kongsalik);

(3) "*Er möchte Bäume sehn und blaue Ferne. Doch er sieht nichts als seine Mietskaserne.*" (E. Kästner).

На суб'єкт бажання вказують особові займенники, до того ж, мовець, що виголошує речення, сприймається як суб'єкт бажання, навіть якщо особових займенників немає:

"*Wenn es wieder die falsche wäre...*" (E. Kästner).

Вивчення формальних засобів передачі компонента *суб'єкт бажання* в узагальненому змісті речення дозволяє класифікувати їх так:

1) прямо (експліцитно) позначений суб'єкт бажання, при цьому суб'єкт бажання і суб'єкт виконання розмежовані:

"*Ich wünschte, wir wären erst zu Hause.*" (E.M. Remarque);

2) опосередковано позначений суб'єкт бажання (через позначення позитивного ставлення суб'єкта бажання до певного стану речей): *gern, mit Vergnügen, mit Freude*. На нашу думку, семантичний компонент позитивного ставлення є невід'ємною ознакою бажання. Бажане ототожнюється з приємним, тому вказівка на супровід дії позитивними емоціями є ознакою її бажаності:

"*Schade. Ich hätte gern mal gehört, wie Sie es aussprechen.*" (E.M. Remarque);

3) редукований суб'єкт бажання (суб'єкт бажання – мовець, вербалізації суб'єкта бажання немає):

"*Wenn man das glauben könnte.*" (E. Gürt);

4) недиференційований суб'єкт бажання. У такому разі одна й та ж лексична одиниця позначає суб'єкт бажання та суб'єкт виконання:

"*Ich hätte dein Fleisch in Bänder zerschneiden mögen. Aber ich sehe ein, dass der Höchste etwas mit dir vorhat.*" (A. Krieger).

Граматичними засобами позначення суб'єкта бажання є особові займенники, іменники на позначення осіб, нульова позиція в умовах редукації структури.

Компонент *зміст бажання* семантико-граматичної будови ірреального бажального речення об'єктивує потребу в певній зміні існуючого стану речей, яку мовець вважає позитивною власне для себе, слухача, третьої особи. Розуміння факту, для кого ця зміна є позитивною, визначає вибір суб'єкта бажання. У разі, коли суб'єкт бажання – мовець, висловлювання ірреального бажання є актом самовираження. Якщо мовець не є суб'єктом бажання, речення кваліфікується як акт сприйняття і розуміння інших осіб або соціальної перцепції. Мовець спершу здійснює вибір суб'єкта бажання й надалі представляє ситуацію з його погляду.

Компонент *суб'єкт виконання* семантико-граматичної будови досліджуваного речення може позначати мовця (1); слухача (2); мовця і слухача (3); третю особу (4); предмети і явища об'єктивної дійсності (квазі-суб'єкт виконання) (5):

- (1) "*Wenigstens hätte ich mir dann deinen Vornamen gemerkt...*" (J. Brězan);
- (2) "*Wenn du wenigstens hundert wärst...*" (H. Bastian);
- (3) "*Wenn wir weiterleben dürften...*" (H.G. Kosalik);
- (4) "*Wenn mich meine Alte hier sitzen sähe!*" (E. Kästner);
- (5) "*Wenn nur die Bänke nicht so hart wären!*" (E. Kästner).

Конкретизація компонента *зміст бажання* в семантичній структурі німецького ірреального бажального речення може позначати різні аспекти дійсності, зокрема, особистісні та об'єктні характеристики. Особистісні характеристики стосуються мовця, слухача, третьою особи. Це такі характеристики, як: 1) обізнаність (переважно більша, ніж наявна), виражається дієсловами: *sehen; hören; sagen; wissen; erfahren*; 2) місце перебування: *sein; gehen; kommen; bleiben; besuchen; erreichen*; 3) зміст активності, виражений дієсловами: *leben, machen, tun, geben, bekommen, erhalten; behalten; erleben* тощо. Оскільки діапазон особистісних характеристик широкий, до поданого переліку можуть долучатися нові компоненти:

"*Wenn das meine Mutter hörte!*" (A.E. Johann);

"*Ich würde gern zu dir kommen, lieber Michael, doch Du wirst verstehen, ich kann Vater jetzt nicht allein lassen.*" (M.L. Fischer);

"*Wenn das Emery noch erlebt hätte.*" (H.G. Kosalik).

Об'єктні характеристики передбачають перетворення з предметами, які мають просторово-часовий або якісно-кількісний характер чи надають інформацію про доступність бажаного стану речей для суб'єкта бажання. Наприклад:

– просторово-часові зміни:

"*Wäre man nur erst bei den Hausungen von Thamani!*" (A. Krieger);

"*Wenn sich das unsererits vor dreißig Jahren herausgenommen hätte!*" (A.E. Johann);

– якісно-кількісні зміни (кількісні зміни характеризуються за шкалою "більше"/"менше", семантичним ядром якісних перетворень слугує значення "краще"/"гірше"):

"*Hätte er mir das Geld in bar gegeben!*" (M.L. Fischer);

– доступність предметів для суб'єкта виконання:

"*Ja, wenn man eine Bürste haben könnte...*" (L. Feuchtwanger).

Отже, семантико-граматична будова ірреального бажального речення містить три інваріантних семантичних блоки: суб'єкт бажання, зміст бажання, суб'єкт виконання бажання. Суб'єкт бажання представлений мовцем, групою осіб, до якої належить мовець, третьою особою. Семантика *змісту бажання* в досліджуваних реченнях утворює дві групи: особистісні та об'єктні характеристики. Компонент *суб'єкт виконання* може позначати мовця, слухача, третіх осіб, квазі-суб'єкт виконання. У межах мовленнєвої інтеракції зазначені змістові складники експлікуються за допомогою структури речення, дієслів у формі кон'юнктива II, відповідних лексичних одиниць, контексту тощо.

Представлена розвідка репрезентує лише окремих аспект вивчення німецьких ірреальних бажальних речень. Перспективу дослідження може становити зіставна інтерпретація структурних та функційно-стилістичних особливостей реалізації семантики ірреального бажання на матеріалі різних типів дискурсу та різних мов.

Список літератури

1. Гулыга Е.В. Грамматико-лексические поля в современном немецком языке / Е.В. Гулыга, Е.И. Шендельс. — М.: Просвещение, 1969. — 184 с.
2. Козловский В.В. Предложения с конъюнктивом (структура, семантика, прагматика): монография / В.В. Козловский. — Черновцы: Рута, 1997. — 281 с.
3. Крашениникова Е.А. Ирреальная модальность в немецком языке / Е.А. Крашениникова // *Вопр. языкознания*. — № 3. — 1960. — С. 86–90.
4. Милосердова Е.В. Семантика и прагматика модальности (на материале простого предложения современного немецкого языка) / Е.В. Милосердова. — Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1991. — 196 с.
5. Dietrich R. Modalität im Deutschen: zur Theorie der relativen Modalität / Rainer Dietrich. — Opladen: Westdt. Verl., 1992. — 224 S.
6. Truckenbrodt H. Selbständige Verb-Letzt-Sätze / Hubert Truckenbrodt // *Satztypen des Deutschen* / Jörg Meibauer, Markus Steinbach & Hans Altmann (eds.). — Berlin und New York: Walter de Gruyter, 2013. — S. 232-246.
7. Dürscheid C. Syntax: Grundlagen und Theorien / Christa Dürscheid. — Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2010. — 256 S.
8. Scholz U. Wunschsätze im Deutschen: formale und funktionale Beschreibung; Satztypen mit Verberst- und Verbletzstellung / Ulrike Scholz. — Tübingen: Niemeyer, 1991. — 316 S.